

Från Lutebrokärr till Borgan i Finnerödja socken

I fokus:
Jan Anders-
son 1811-
1875.

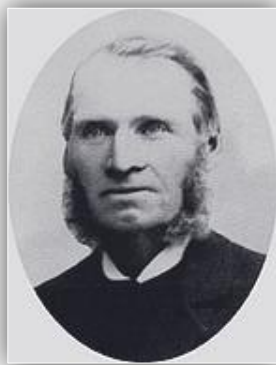
Mariestad 2018

Alf Gunnarson

EN SLÄKTGREN

Jan Andersson

Lovisa
Andersdotter
gift med
Carl Gustafsson

Ida Lovisa
Carlsdotter
gift med
Carl August
Andersson

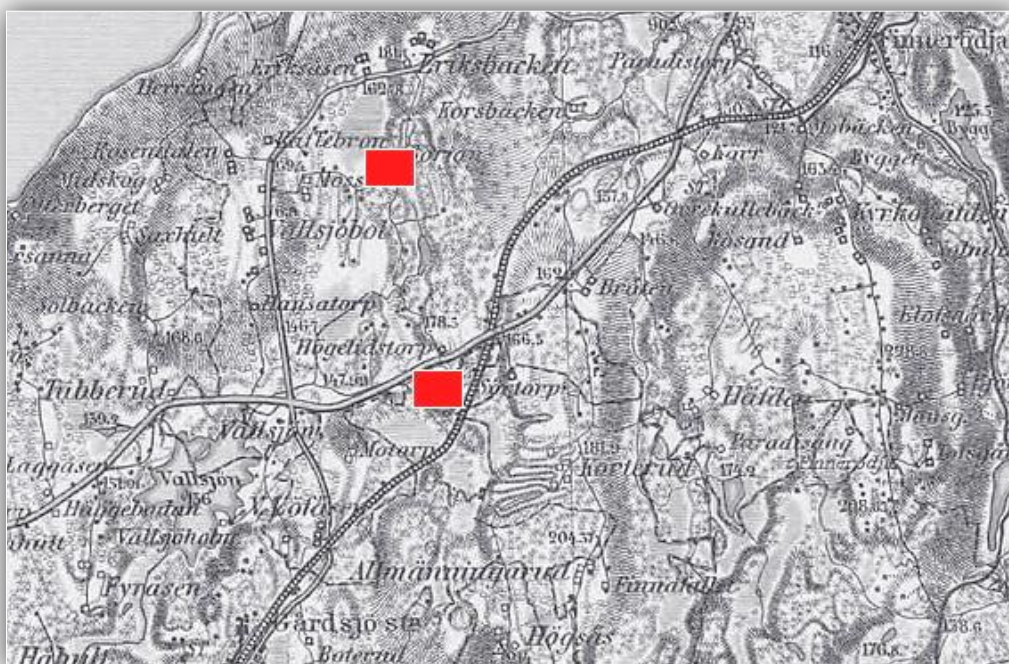
Gunnar
Carlsson
gift med
Birgit

[KROA I LIA VE LUTEBROA]

KROGEN I LIDEN VID LUTEBRON

Vid ingången till 1800- talet fanns det två ställen i Högelid, det östra och det västra. En hög lid, en ordentlig uppførsbacke i en riktning och lika mycket utførsbacke i den motsatta. Troligen är namnet inte konstigare än så.

På den här kartan, som är tillräckligt gammal för att visa förhållanden under första hälften av 1900- talet finns två kompletteringar till originalkartan. Den där nere markerar Högelids ungefärliga läge, inklusive den lilla äng som kallas Lutebrokärr och den där uppe står för Borgan. Avståndet mellan de två ställena kan vara en fjärdingsväg enligt gammalt räknesätt, motsvarande cirka 2,6 kilometer. Redan här kan jag meddela att det tog Jan Andersson trettio (30) år att avverka den sträckan. Räkna ut den medelhastigheten, den som vill!

ÅR 1800

VÄSTRA HÖGELID   ÖSTRA HÖGELID

FAMILJEN   FAMILJEN

Jan Jansson Morin (född 1763)   Jan Jansson (född 1748) &
& Stina Svensdotter (född 1768)   Stina Mathsdotter (född 1749)

Inhysta i V. Högelid (Lutebrokärr):

Petter Andersson (född 1717) och Maria Mathsdotter (född 1739) och deras döttrar - Rebecka (född 1778) och Greta (född 1780).

Petter Andersson avled 1803 och Maria bodde kvar med sina två döttrar. Petter Anderssons föräldrar: Anders Persson och Kerstin Svensdotter

År 1806 gifte sig Rebecka med Anders Johansson (född 1779 i Hartsviken) samtidigt som systemen Greta flyttade till Askersund. Anders J. kallas nu "Krögare i Högelid". Deras två barn: Anna Greta (född 1807) och Jan (född 1811). - Anders J:s föräldrar: Johan o Maria i Hartsviken -

Där det fanns en (lutande) bro, fanns det förstås vatten:

Alla bäckar som rinner beständigt har ett utlopp och minst en källa. Det här vattendraget har väl sin början där uppigom (till höger om kartan), kanske i trakten av Hävden. Bäckan har sitt utflöde i Vallsjön. För övrigt ser jag framdelen av en ox i bilden. Gör ni? ☺

Vad var det för klass på den där krogen i Lutebro Kärr? Hade de någon slogan att locka de vägfarande med? "Vell ni ble mätta å törsten släcka – rasta e stönn hos Herr Anners å Rebecka!" Nej, det hade de inte. Den lilla backstugan vid vägkanten var ingen lyx- krog, det vågar vi nog slå fast.

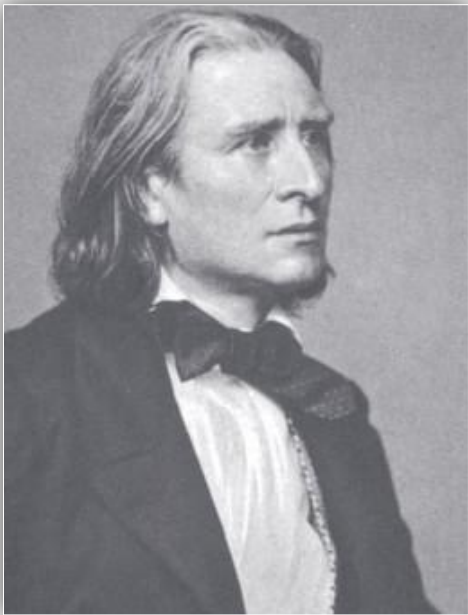
Jan Andersson föddes den 22 juni 1811. Det var en lördag. Två dagar senare var det Sanct Hans och Johannes Döparens dag. Där fanns två föräldrar och en liten tulta, den knappt fyraåriga Anna Greta i stugan.

När Anna Greta föddes (5 maj 1807) blev hon rätt och redigt inskriven i Boken, med sina namn, datum för födseln och dopdag, föräldrarnas namn (och moderns ålder) samt faddrarnas namn och adresser. Om ett barn föddes, som Anna Greta, på en lördag, var det regel att barnet skulle döpas redan dagen efter, på söndagen, i samband med högmässan. Det var förstås knepigt att forsla iväg en så liten unge till kyrkan. Det gick väl an om det var sommar och barmark, men om barn föddes mitt i vintern var det såklart på gränsen till ogenomförbart.

[TRE ANDRA MÄN – ÅRSBARN MED JAN ANDERSSON]

En slug spelman, en fan av teater och en nationalist:

Vilka är de tre, alla födda 1811?

(Svar på sista sidan).

När Jan föddes (1811), blev det uppenbarligen förhinder. Han borde ha döpts dagen efter – eller senast den påföljande söndagen. Men han blev aldrig döpt och han fick inga formella faddrar. Däremot noterades det i husförhörslängden att han verkligen blivit född. Mot slutet av seklet blev det mycket vanligt med noteringen ”ej döpt”, som en bock i kanten, men då var det föräldrar anslutna till frikyrkoförbund som avstod från att få barnet upptaget i Kyrkans gemenskap. Något sådant kan det inte ha varit fråga om i den lille Jans fall. Glömde man bort att döpa honom eller vad var skälet? Det finns inget svar.

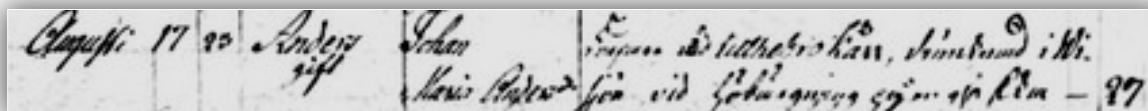

Här har vi flyttat fokus (fortfarande den häradsekonomska kartan från omkring 1880) från Högelid till den lilla, som man brukade säga, dypölen Visjön. Som vi ser, hade hemmanet Högelid(storp) mark vid sjöns södra strand. Sannolikt var det så redan i början av 1800- talet. Arealen var ungefär i samma storlek som hela sjön och det kan ju låta som inte så lite. Men man måste komma ihåg att Visjön var en liten, liten sjö, med små, små abborrar och väldigt många mörtar, som inte heller var så stora.

Bernt och jag cyklade dit då och då, för att meta på 1940- talet. Det fanns en brygga vid den västra stranden, byggd av Karl i Visjön och begagnad av Anna. Hon brukade byka tvätt där nere. Mitt intresse för mete var begränsat, men det min äldre bror gjorde, måste även jag göra (trodde jag), så det var bara att hänga med.

En gång fastnade Bernts metkrok bland näckrosbladen. Det var i och för sig inget ovanligt. Det gjorde den i själva verket alltid. Men den gången var det rätt så omöjligt att få den fri. Han mixtrade med spöet och plötsligt tappade han fotfästet och ramlade rakt ner i vattnet. Visjön var definitivt ingen badsjö, i alla fall inte med kläderna på och Bernt såg helt rådlös ut, där han sprattlade omkring bland vass och näckrosrevor, så jag gav honom en hjälpende hand. Jag vill inte påstå att jag räddade hans liv, men handräckning kan vara en nog så betydelsefull sysselsättning, i alla fall i en så prekär situation.

Vad ingen av oss visste då (och har vi någonsin hört talas om det, så har vi glömt tills nu), är att hans (och min) farmors, morfars, far – Anders Johansson i Lutebroa, sådär 120 år tidigare, också råkade ut för ett ofrivilligt (som det ser ut) bad i Visjön. För honom gick det emellertid riktigt illa: han drunknade! Det var den 17 augusti år 1812 i samband med att han bärgade hö där vid sjökanten.

Jan Andersson var vid den tiden drygt ett år gammal och hans storasyster knappt fem. Modern/ änkan Rebecka var 34. Prästen kallade henne redan före katastrofen 1812 för bräcklig och utfattig i Boken. Tillvaron var sådan för många, vid den tiden. Det var ingen dans på rosor – inte ens på näckrosor!

Nu har vi lärt oss att Jan Anderssons första stapplande steg på vägen mot Borgan skedde i en miljö med fattigdom, försakelser och många frågetecken om framtiden som nära följeslagare. Änkan Rebecka fick väl kämpa på så gott det gick.

I det närbelägna Korterud, hos Eric Persson, fanns det en dräng som hette Sven Svensson (född 1782 i Högsåsen). Denne flyttade in hos Rebecka och hennes två barn 1817 och efter en provotid om sex år, gifte de sig i september 1823. Tre år senare avled Sven Svensson, 44 år gammal. Så var Rebecka (48) änka för andra gången, nu med den nittonåriga dottern Anna Greta och den femtonårige sonen Jan. Det känns lite orättvist att ge denne Sven bara detta stycke. Men det finns inte något mer att säga. Han kom, han serverade, han slutade för gott sin tjänst som make och fosterfar. Men stopp ett tag: Han blev faktiskt far: till sonen Gustaf, i januari 1825. Den lille gossen drabbades emellertid av smittkoppor och avled ett halvår senare.

[DRÄNG I LIA - FRU OCH BARN]

1831: Tjugoett år gammal flyttar Jan Andersson (formellt) från Lutebrokärr till Östra Högelid och blir dräng hos de nära grannarna, tillika släktingarna Jan Jansson och Stina Mathsdotter.

1837: Jan Andersson är nu tillbaka i Lutebrokärr och har skaffat sig en liten familj. Hustrun heter Stina Andersdotter (född 1814) och deras son, Jan Peter, är ett år gammal. De hade gift sig den 27 maj 1836. Sonen föddes två månader efter giftermålet och han avlider 1838.

Stina är dotter till Anders Olsson och Maja Jansdotter i Högsåsen. Anders föräldrar: Olof Jansson och Sara Larsdotter i Högsåsen. Majas föräldrar: Jan Nilsson och Cathrina Persdotter.

Jan och Stinas följande barn: Carl August (född 1838), Sara Maja (född 1840) och Anna Stina (född 1841).

[HEMMANSÄGARE I BORGAN]

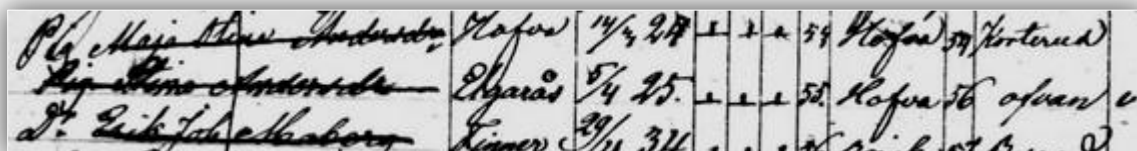

Borgan. Laga skifteskarta.

År 1842 bar det i väg till Borgan. Familjen bestod av fem personer: Jan (31), Stina (28), Carl August (4), Sara Maja (2) och Anna Stina (1). Familjen växte: Johanna Lovisa föddes (1844), Anders Peter (1845 – död 1858), Johan Ferdinand (1847), Carl Victor (1849) och Olaus (1851 – död samma år).

[ÄNKEMAN 1853 – OMGIFT 1856]

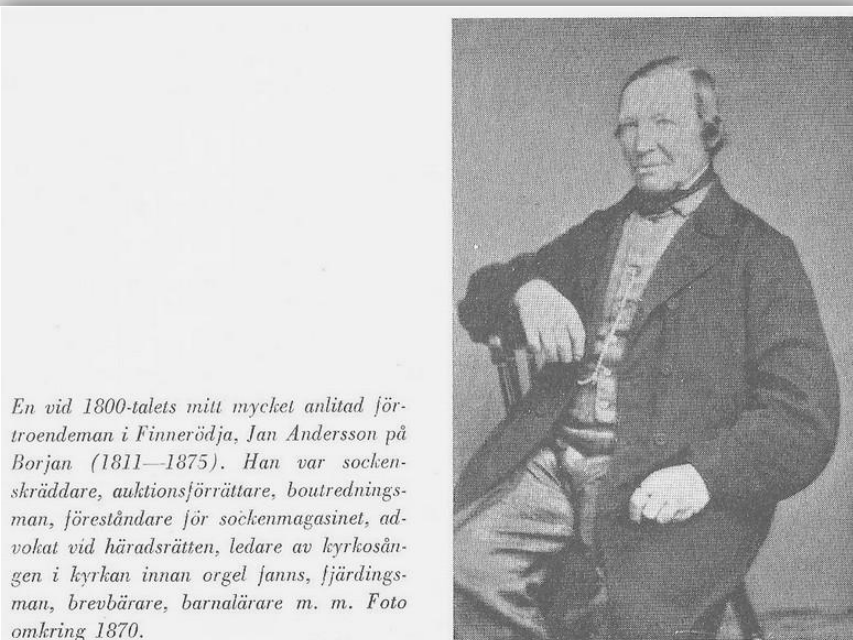
Hustrun Stina Andersdotter avled den 5 september 1853. Jan Andersson var 42 år gammal och han hade sju barn i livet: Carl August (15), Sara Maja (13), Anna Stina (12), Johanna Lovisa (9), Anders Peter (8), Johan Ferdinand (6) och Carl Victor (4).

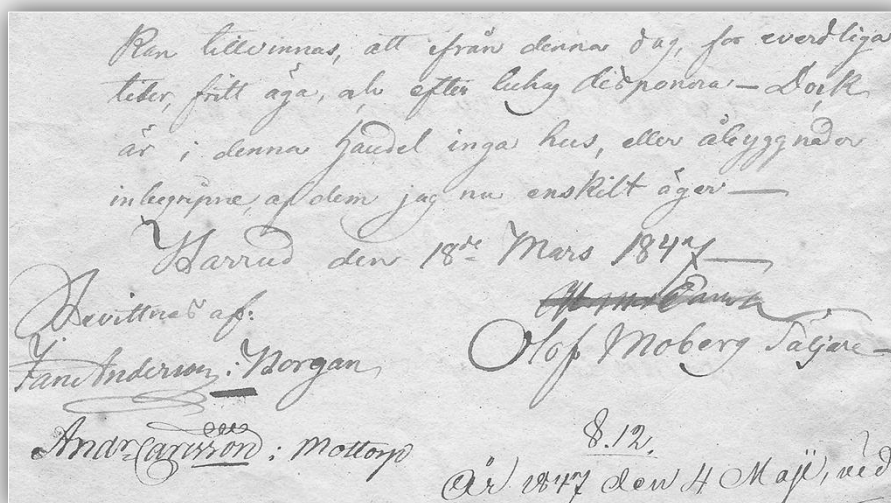
Borgan var ett ställe med många pigor och drängar. De flesta stannade en tid och drog vidare mot nya sällen, men en stannade. Hon var namne till avlidna hustrun, kom 1855 från Stora Lindås i Älgårås.

Den 12 januari 1856 gifte komministern i Kavelbron, Olof Söderlund, samman Jan Andersson och (den nya) Stina Andersdotter och livet gick vidare i Borgan, Borgamossen, Mossebo. Vallsjöbol, Enebacken, Hansatorp, Kavelbron, Eriksbacken, Eriksåsen, Midskog, Herrängen, Otterbäcken och alla de andra ställen.

Jan Anderssons CV i sammandrag. Ur Finnerödjaboken (1944).

Del av dokument. Barrud 1847: Köpekontrakt. Jan Andersson skrev handlingen.

Det finns nog många sådana här dokument från Jan Anderssons penna lite varstans i Finnerödja, eftersom han var en "mycket anlitad förtroendeman", som det står i bildtexten här uppe.

Tiden gick: Sara Maja flyttade till Rosendal 1862 och gifte sig med Jan Petter Pettersson. Anna Stina flyttade till Mossebo 1868 och gifte sig

med Victor Jonsson. Hon blev då närmste granne till Anders Petter Carlsson och hans hustru. Hon hette som dottern från Borgan och hade nästan samma födelsedatum (men var från Tubberud i Hova socken). Johan Ferdinand utvandrade till Amerika 1868. Johanna Lovisa flyttade till Slottsbol 1869, men hon skulle komma tillbaka.

[JAN ANDERSSON AVLED 1875]

Två av syskonen fortsatte sina liv i Borgan:

JOHANNA LOVISA

(Född 1844)

Hon gifte sig 1869 med
Carl Gustafsson
(född 1841) i Älgarås

Deras barn:

Ida Lovisa (född 1872)
Johan Gustaf (född 1874)
Carl Robert (född 1877)
August (född 1880 – död s år)
Hanna Daniella (född 1883)
Presea Ingeborg (född 1890)

Johan Gustaf: till Amerika 1892

Ida Lovisa: till Mossebo 1894

Carl Robert avled 1897

Hanna Daniella flyttade
till Landvetter 1905

Johan återvände från Amerika och
gifte sig med Hulda Maria 1906

Presea Ingeborg gifte sig med
Bernhard Stoltz 1914

CARL VICTOR

(Född 1849)

Han gifte sig 1872 med
Christina Charlotta Eriksdotter
(född 1849 i V:a Lövåsen)

Deras barn:

Amanda Lovisa (född 1870)
Alma Sofia (född 1873)
Selma Augusta (född 1877)
Carl Oskar (född 1880)
Anna Charlotta (född 1880)

Tvillingarna föddes 1/9 och
modern avled 9/10 1880
varefter barnen också dog

Dottern i Borgamossen
Tilda Lovisa (född 1858)
flyttade till Borgan 1880 och gifte
sig med Carl Victor 1882
De fick sonen Oskar Manfred 1883
och han avled samma år

Anna Elisabet (född 1885 – död 1887)
Emma Mathilda (född 1889)

[EFTER JAN ANDERSSONS TID]

Borgan (tidigt 1900- tal):

Mossebo (också tidigt 1900- tal):

Borgan:

Storfamiljen i Borgan 1910- talet.

Vallsjöbols skola (tidigt 1900- tal):

Bland eleverna: Presea Carlsdotter från Borgan (stående längst t h i mittenraden).

Maria och Johan, med Linnea.

Hos Hanna Thornberg i Rävlanda (1950- talet):

Lalla, Birgit, Hanna, Barbro och Gunnar.

Det var gott om sorger och bedrövelser i Jan Anderssons liv och rätt så ont om överflöd och rikedom, men visst: i takt med tiden blev det inte så lite välstånd och nog måste han ha känt sig nöjd och belåten många gånger. Han gjorde verkligen en klassresa. Som jag redan visat var det en kort sträcka mellan Lutebrokärr och Borgan: en fjärdingsväg bara. Men socialt växte han så att det knakade under några decennier i mitten av 1800- talet.

Den där bildtexten (på sidan 9) talar ju tydligt språk. Han hann med att vara: sockenskräddare, auktionsförrättare, boutredare, sockenmagasinsföreståndare, advokat vid häradsrätten, kyrkosångledare, fjärdingsman, brevbärare och lärare, med mera. Hur mycket han hann med att vara jordbrukare i Borgan? Och hur mycket far han hann med att vara för alla barnen, kan man undra? Men han kanske hann med det också. Man vet inte. Ett händelserikt liv var det i alla fall!

Franz Liszt, Richard Dybeck, August Blanche och Jan Andersson. Alla födda: 1811.

Jan Andersson hade nog något gemensamt med var och en av dessa tre, om man skulle vilja dra den slutsatsen.

Den som har hört Jan Anderssons dotterson – Johan i Borgan – sjunga för full hals och fullt hus i Mosselund (det har man), kan nog ana hur det lät i Finnerödja kyrka, när Jan Andersson och hans kör stämde upp i psalm nummer 124 (1819 års psalmbok):

”Vår Gud är oss en väldig borg,
han är vår sköld och värja.
Han hjälper oss ur nöd och sorg
och allt som vill oss snärja.”

Två profiler, kyrkherren Olof Söderlund i Kavelbron och hemmansägaren Jan Andersson på Borgan möttes regelbundet i tjugo år, mellan 1850 och 1870. De träffades hemma hos sig, i Vallsjöbolsbygden, på vardagarna och i socknens kyrka, på söndagarna.

2018-02-03/ Alf